

развития в современных условиях: дис. ... канд. экон. наук / С. М. Аксенов. – М., 2006. – 237 с.

5. Рамазанов Ж. Ш. Мировые социально-экономические модели и Россия / Ж. Ш. Рамазанов // Известия Томского политехнического университета, вестник № 6 (316), (август), – 2010. – 18 с.

6. Гришин И. Шведская модель общественного развития : дихотомия рынок-политика / И. Гришин // Мировая экономика и международные отношения. – 2005. – № 11. – С. 79-95.

7. Федорова Т. С. Национальные модели информационного общества / Т. С. Федорова // Обсерватория культуры. – 2004. – № 1. – С. 22-27.

8. Чернов А. А. Становление глобального информационного общества : проблемы и перспективы: Монография / А. А. Чернова. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К^о», 2003. – 232 с.

УДК 336.71:061.1ЄС

В.Г. Кабанов
кандидат економічних наук,
Університет економіки та права «КРОК»
К.В. Цеков
магістрант,
Університет економіки та права «КРОК»

Трансформаційні перетворення банківського сектору Євросоюзу в посткризовий період

У статті досліджено стан і тенденції до змін банківської галузі Євросоюзу в посткризовий період. Окреслено основні напрями майбутніх перетворень.

Ключові слова: банківський сектор, корпоративне кредитування, банківський союз, Європейський Союз.

В.Г. Кабанов
кандидат економічних наук,
Університет економіки та права «КРОК»
К.В. Цеков
магістрант,
Університет економіки та права «КРОК»

Трансформационные преобразования банковского сектора Евросоюза в посткризисный период

В статье исследованы состояние и тенденции к изменениям банковской отрасли Евросоюза в посткризисный период. Очерчены основные направления будущих преобразований.

Ключевые слова: банковский сектор, корпоративное кредитование, банковский союз, Европейский Союз.

V.H. Kabanov
Ph.D. in Economic Sciences,
«KROK» University
K.V. Tsekov
Master's Degree student,
«KROK» University

Transformations of the banking sector of the European Union in post-crisis period

In the article the state and trends to the alterations of the banking sector of the European Union in post-crisis period were investigated. Basic ways of the future transformations were outlined.

Keywords: banking sector, corporate lending, banking union, European Union.

Постановка проблеми

Світова фінансово-економічна криза ледь не призвела до колапсу світової фінансової системи. У той час як США провели частину необхідних реформ у фінансовому секторі (зокрема прийняття Закону Додда-Франка), ЄС занурився ще й у боргову кризу. Необхідність реформування банківського сектору була зумовлена низкою факторів, однак саме можливість розпаду євросони змусила урядовців діяти активніше. Аносовані реформи є доволі контроверсійними, а отже, повинні бути більш детально досліджені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженням банківського сектору Євросоюзу займаються багато науковців, як зарубіжних, так і вітчизняних. Зокрема, Нейл Двейн акцентує увагу на тому, що ЄС потребує тіснішої інтеграції, зокрема утворення банківського союзу [1]. Бенджамін Коген і Мішела Скатінья з банку міжнародних розрахунків у своїй статті вказують, що хоча банки загалом розширювали кредитування, серед європейських зростання було меншим. Банки, які вийшли з кризи з вищим показником левериджу і більшою дохідністю, – були здатні більше розширюватися [2]. Серед вітчизняних науковців, що вивчали це питання, варто відзначити В. Козюка [3], П. Д'яконову [4], П. Макаренко [4], Ф. Журавку [4] та інших.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Існування ЄС у нинішньому вигляді більше неможливе. Потрібні механізми забезпечення стабільності та стійкості фінансової системи, ефективною та швидкою комунікації між різними її суб'єктами. Реформи банківського сектору ЄС критично необхідні, однак розходяться думки щодо їх суті та часу проведення. Також існують різні точки зору щодо впливу аносованих реформ на банківський сектор ЄС.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження стану банківського сектору ЄС, аналіз аносованих реформ та окреслення основних напрямів майбутніх трансформаційних перетворень.

Вклад основного матеріалу дослідження

Боргова криза євросони продемонструвала крихкість і нестабільність банківської системи Євросоюзу. Проблемний стан більшості банків із країн периферії

ЄС, а також деяких банків із ключових країн-членів, зумовили значне падіння ВВП і необхідність рекапіталізації банків. Бізнес протягом кількох наступних років відчував брак фінансування, навіть за низьких облікових ставок і політики «кількісного пом'якшення» у Великій Британії. Це, а також переобтяженість боргами країн і проведення структурних реформ зумовили низьке економічне зростання, загалом по ЄС: 2,1% у 2010, 1,6% у 2011, -0,4% у 2012 роках відповідно (0,4% у 2008, -4,5% у 2009 роках) [5].

У результаті в країнах ЄС (особливо на периферії) виникло багато «зомбі банків». «Зомбі банк» – це фінансова інституція з негативним значенням власного капіталу. Однак такі банки продовжують функціонувати в результаті державної підтримки чи порятунку, що дає їм змогу вчасно виконувати боргові зобов'язання та уникати банкрутства. Як правило, «зомбі банки» часто мають на своїх рахунках багато «токсичних активів», або активів, що не «працюють» (nonperforming assets) [6; 7]. Попри нарікання щодо високого рівня державного боргу країн ЄС, борг приватного сектору є значно вищим (рис. 1).

Як один із наслідків кризи, знизився відсоток підприємств і домогосподарств, які виконують свої зобов'язання за кредитами, що тримає показник заборгованості приватного сектору на доволі високому рівні при звуженні кредитування (рис. 2). У деяких фінансово більш розвинених країнах (Нідерланди, Велика Британія, Німеччина) борг домогосподарств більший за борг підприємств, що пов'язано з високою кількістю виданих іпотечних кредитів, а зменшення кількості яких потребує часу.

Таким чином, звуження корпоративного кредитування і погіршення умов корпоративних кредитів унеможлилювали швидкий вихід економіки ЄС із стагнації. Більше того, існував ризик, що наступне економічне потрясіння розвалить єврозону. Були такі побоювання й під час боргової кризи в єврозоні, доки голова ЄЦБ Маріо Драгі не заявив, що «Європейський центральний банк» зробить усе можливе, щоб зберегти євро» [9]. Це обумовило необхідність реформування банківського сектору ЄС.

Уже зараз можна констатувати, що реформи в банківському секторі ЄС почалися у таких напрямках [12; 13; 14]:

- зменшення премій топ-менеджерам банків;
- утворення банківського союзу в єврозоні;
- поступове введення правил «Базель-III», згідно з якими банки муситимуть тримати більше резервного капіталу;

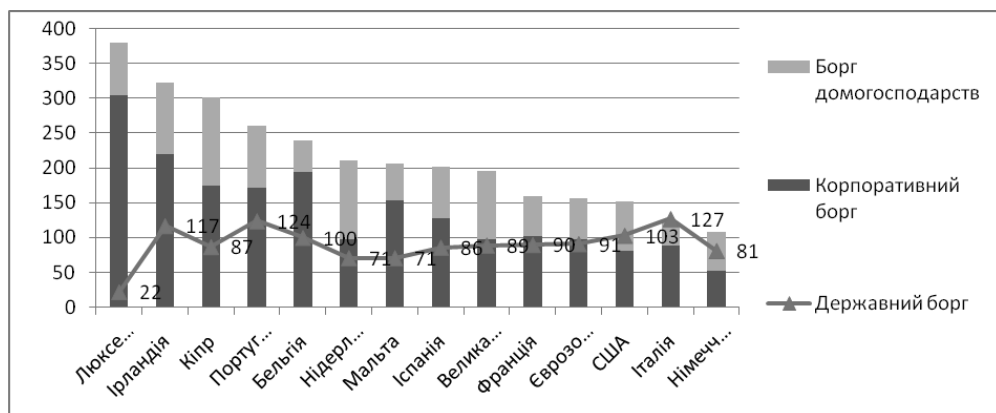

Рис. 1. Приватний та державний борг у країнах ЄС у 2012 р., у % до ВВП

Джерело: [8, с. 79]

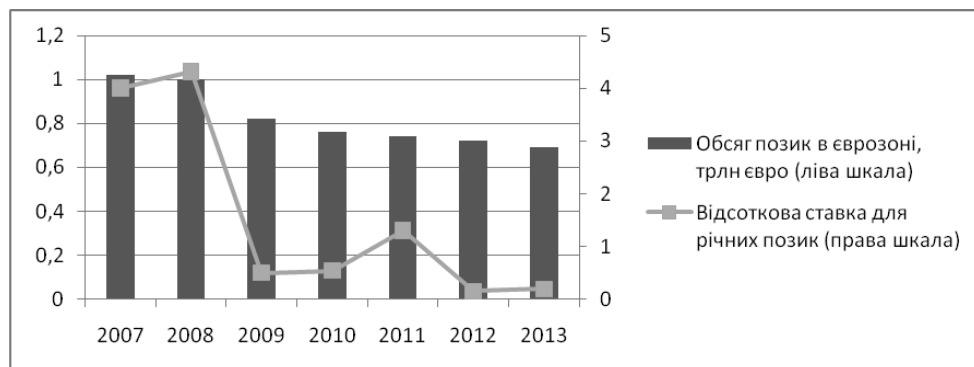

Рис. 2. Обсяг банківських позик і середня відсоткова ставка для річних позик у єврозоні

Джерело: розраховано автором на основі [10; 11]

– перегляд вимог до банків щодо ліквідності та співвідношення залученого капіталу до власного, відповідно до «Базель-III».

Однією з причин виникнення фінансово-економічної кризи, на думку регуляторів і платників податків багатьох розвинених країн, була схильність банкірів продавати якомога більше фінансових продуктів – використовуючи при цьому різноманітні маніпуляції – заради отримання високих премій. За результатами роботи банкірів, премії топ-менеджерів банків дуже часто перевищували річну заробітну плату. Тож одним із кроків щодо забезпечення стійкості банківського сектору ЄС було обмеження максимальних розмірів премій банкірів: у результаті законодавчих змін премія топ-менеджера банку не може перевищувати 100% його річної заробітної плати. Це нововведення мало неоднозначні результати. З одного боку, за рахунок підвищення заробітних плат було частково компенсовано обмеження суми премії. У 2014 р. заробітні плати топ-менеджерів банків у ЄС зросли в середньому на 10% [12]. З іншого боку, це втрата конкурентоспроможності банківського сектору ЄС, позаяк більшість талановитих топ-менеджерів банківського сектору надаватиме перевагу роботі в США та Азії, де немає подібних обмежень на премії.

Іншим напрямом є утворення банківського союзу. Банківський союз передбачає утворення єдиної установи, функціями якої будуть, зокрема, нагляд за банками єврозони, їх рекапіталізація або ліквідація в разі необхідності. Фінансові ресурси будуть зібрані за допомогою внесків банківського сектору, а точніше – банків, що братимуть участь у програмі та перераховуватимуть кошти до фонду (Single Resolution Fund). Хоча спостерігається деякий прогрес у цьому напрямі, усе ж тривають доволі жорсткі політичні перемовини щодо умов утворення банківського союзу. Ключові країни ЄС (зокрема Німеччина, Нідерланди) не хочуть брати на себе ризик за можливі проблеми банків країн периферії ЄС, тому наразі не можна точно спрогнозувати як скоро та в якому напрямі розвиватиметься процес. Однак, існують деякі приводи для оптимізму, зокрема, 20 березня 2014 р. лідери ЄС підписали угоду щодо створення єдиної наглядової установи в єврозоні [13].

Можна однозначно стверджувати, що перехід до «Базель-III» значно змінить становище в банківській галузі, зокрема і в ЄС. Цей документ передбачає зміни в таких основних напрямках [15]:

- вимоги до резервного (регуляторного) капіталу;
- введення обов'язкових нормативів показника левериджу (співвідношення позикового капіталу до власного);
- вимоги до ліквідності банків.

Розглянемо спочатку зміни вимог до резервного капіталу.

Капітал першого рівня включає в себе:

- базовий капітал першого рівня:
 - звичайні акції або їх еквівалент для неакціонерних компаній;
 - нерозподілений прибуток;
 - емісійний дохід;
 - резервні фонди, підтверджені аудитором.
- Додатковий капітал першого рівня:
 - некумулятивні безстрокові привілейовані акції;
 - субординований кредит на строк понад 30 років з можливістю дострокового погашення не раніше, аніж через 10 років (обсяг кредиту не може перевищувати 15% попередніх джерел).

Капітал другого рівня включає в себе:

- резервні фонди, не підтверджені аудитором;
- нерозподілений прибуток, не підтверджений аудитором;
- субординований кредит на строк не менше 5 років без можливості дострокового погашення (не більше 50% капіталу першого рівня без обліку субординованих кредитів);
 - привілейовані акції;
 - приріст вартості майна за рахунок переоцінки.

Тобто, сукупний капітал I і II рівня повинен становити не менше 8% до активів, зважених до ризиків [15]. Як видно з таблиці, з переходом до «Базель-III» буде введено ще два види вимог до капіталу.

Таблиця

Вимоги до капіталу банків згідно з правилами «Базель» I, II і III

Вимоги до капіталу банків	«Базель» I і II	«Базель-III»
Капітал I рівня (6%)	+	+
Капітал II рівня (2%)	+	+
Буферний капітал (0-2,5%)	-	+
Контрциклічний капітал (0-2,5%)	-	+

Джерело: [15]

Буферний капітал буде застосовуватися для того, щоб покривати збитки під час фінансових та економічних негараздів. Контрциклічний капітал буде застосовуватися залежно від національних економічних умов, наприклад, під час кредитного буму для скорочення кредитування [16]. Хоча введення цих новацій і має на меті убезпечити від катастрофічних наслідків майбутніх економічних криз, проте консалтингова компанія KPMG виділяє такі недоліки [14]:

- деякі банки досить активно використовували внутрішні моделі для зниження ступеня ризиків;
- деякі банки зменшують вимоги до їх капіталу через «оптимізацію ступеня ризиків», навіть якщо це означає не більше ніж підчищення даних;
- оцінка ступеня ризиків через використання внутрішніх моделей банків доволі складна і непрозора;
- довгий період низьких відсоткових ставок дає змогу деяким позичальникам уникнути дефолту, а звідси – оманливо низькі оцінки можливості дефолту позичальників у розрахунках банків;
- у цій галузі обмежена прозорість, а отже, обмежені можливості для сподівань на дисципліну ринку.

Базельський комітет з питань банківського нагляду також підписав документ переглянутого підходу до оцінки покриття ліквідністю (Liquidity Coverage Ratio, далі – LCR). Цей норматив визначає обсяг високоякісних ліквідних активів, які банк повинен тримати для того, щоб у разі значного відтоку коштів бути спроможним виконувати свої зобов'язання протягом 30 днів. У переглянутому документі до дозволених для врахування при розрахунку показника LCR активів також додано акції, цінні папери, забезпечені іпотекою та корпоративні цінні папери з більш низьким рейтингом. Норматив LCR повинен стати обов'язковим до виконання з 2015 року. Водночас, регулятори запровадять доволі жорсткі вимоги щодо показника левериджу банків, який становитиме 3%. Банки вже звітують перед регуляторами щодо співвідношення позикового капіталу до власного, а з 2015 р. публікуватимуть інформацію про це у відкритому доступі. Хоча ще не відомо, на якому рівні закріплять показник, оскільки тривають дискусії та консультації з цього приводу [14].

Цілком можна стверджувати те, що в майбутньому ЄЦБ робитиме все можливе для того, щоб платники податків не розплачувалися за неефективний менеджмент і жадібність топ-менеджерів банків. Криза на Кіпрі продемонструвала, що надалі ЄЦБ вдаватиметься до рятування банкрутуючих банків за рахунок платників податків лише у крайньому разі. МВФ, ЄЦБ та Європейська комісія надали Кіпру кредит у 10 млрд. євро за умови, що останній вкладе і свої 5,8 млрд. євро. У результаті було використано механізм «bail-in». Із депозитів понад 100 тис. євро стягувалась одноразово частка коштів. Акціонери теж вклали свою частку в рекапіталізацію банків. Унаслідок цих подій банківський сектор Кіпру значно скоротився [18]. Беручи до уваги посилення регуляторного тиску, найближчим часом банківський сектор ЄС намагатиметься зберегти позиції та не матиме змоги значно розширюватися. Як видно з рис. 3, скорочення корпоративного кредитування в післякризовий період є загальною тенденцією для розвинутих країн.

Проте надто помітним є контраст навіть усередині єврозони: у Великій

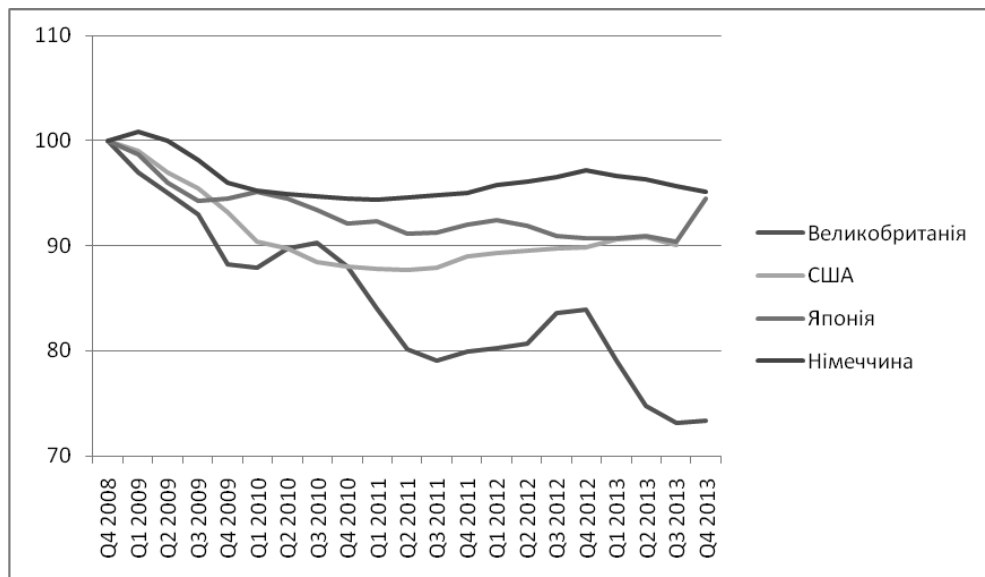

Рис. 3. Обсяг банківського кредитування нефінансовим корпораціям у деяких розвинутих країнах, Q4 2008 – 100

Джерело: [17, с. 4]

Британії – 73,4%, у Німеччині – 95,1% становили обсяги корпоративного кредитування в четвертому кварталі 2013 р. від четвертого кварталу 2008 р. відповідно. Однак у деяких країнах, зокрема Великій Британії, значно збільшились обсяги кредитування домогосподарств. Розширення кредитування господарств при скороченні корпоративного кредитування значно шкодить економіці та бізнесу.

Отже, регуляторам ЄС слід бути уважнішими до потреб бізнесу, що, однак, не означає невживання антикризових заходів. Однак при збереженні та введенні вищевикладених нормативів це загрожує значно посилити тиск на банківську галузь ЄС, що зумовить скорочення корпоративного кредитування та гальмуватиме економічне зростання. Тому регуляторним органам ЄС слід знайти баланс між антикризовими заходами і доступним для бізнесу кредитуванням. Приводи для оптимізму дає вирівнювання кореляції між заощадженнями та інвестиціями в країнах єврозони (рис. 4).

Це означає, що банки зможуть залучити більше ресурсів від громадян (за умови дотримання нормативів). Якщо ж банки будуть не в змозі цього зробити, вигоду матимуть інші інституції: фондові ринки, організації тіньового банкінгу тощо.

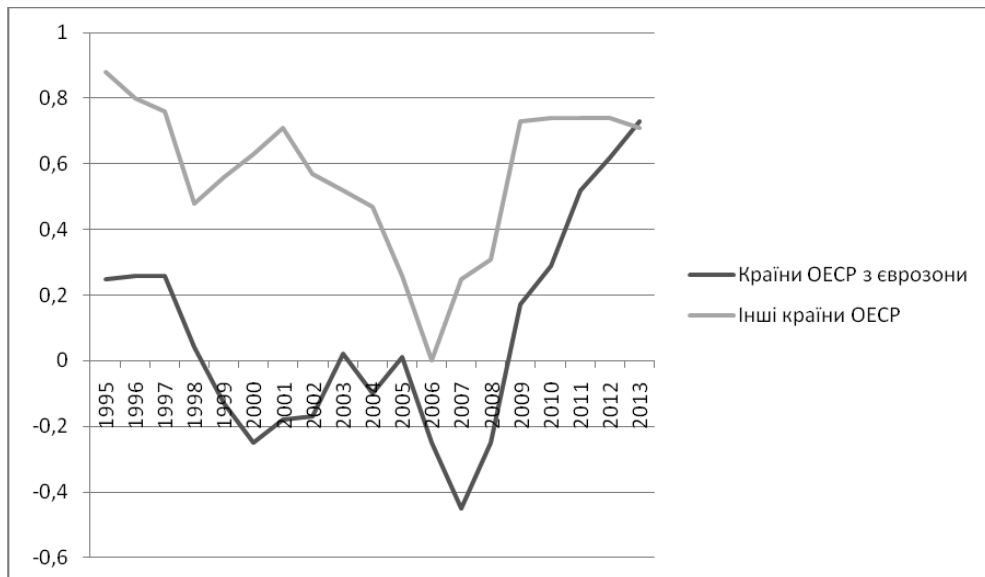

Рис. 4. Кореляція між заощадженнями та інвестиціями в країнах ОЕСР, 1.00 – досконала кореляція

Джерело: [19; с. 7]

Висновки

Регуляторні зміни на банківському ринку ЄС визначатимуть його подальший розвиток. Дотепер лише окреслено основні засади, проте деталі вони дуже часто змінюються. Непостійність і невизначеність унеможливує вивчення впливу майбутніх змін на банківську галузь ЄС. Попри посилення регуляторного тиску банківська галузь має потенціал до зростання в ЄС (що проілюстровано на рис. 3 і 4), особливо з врахуванням того, що вона ще не відновилася після економічної кризи.

Література

1. Neil Dwane Strong Growth Prospects for Europe as Recession Ends // Allianz [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://us.allianzgi.com/MarketingPrograms/External%20Documents/Viewpoint_Strong_Growth_Prospects_for_Europe_as_Recession_Ends.pdf
2. Benjamin H. Cohen Banks and capital requirements: channels of adjustment / Benjamin H. Cohen, Michela Scatigna // Bank for International Settlements [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bis.org/publ/work443.pdf>
3. Козюк В. Посткризова глобальна монетарна нестабільність / В. Козюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/jee/ua/2011_3/jee-3-ua/01_K_ua.pdf
4. Д'яконова П. І. Міжнародні фінанси : навч. посіб. / П. І. Д'яконова, М. І. Макаренко, Ф. О. Журавка та ін., за ред. М. І. Макаренка та І. І. Д'яконової. – К. : Центр навчальної літератури», 2013 – 548 с.
5. GDP growth (annual %) data // The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries/1W-EU?display=graph>
6. Definition of “Zombie Bank” // Investopedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.investopedia.com/terms/z/zombie-bank.asp>
7. Zombie Bank // Wikipedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Zombie_bank
8. Debtors' prison // The Economist – 2013. – 26 October. – P. 79
9. Wilson James ECB “ready to do whatever it takes” / J. Wilson, R. Wigglesworth, B. Groom // Financial Times [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/6ce6b2c2-d713-11e1-8e7d-00144feabdc0.html>
10. Capital Remedy // The Economist [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21588384-stock-exchanges-are-courtting-small-firms-never-capital-remedy>
11. ECB Statistics // European Central Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sdw.ecb.europa.eu/home.do>
12. Pay rises for senior bankers hit 10% // Financial Times [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/f87f2850-e7f1-11e3-b923-00144feabdc0.html>
13. EU Reaches Deal on Bank-Failure Bill After Marathon Talks // Bloomberg [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bloomberg.com/news/2014-03-20/eu-lawmakers-said-to-reach-provisional-deal-on-bank-bill.html>
14. Evolving banking regulation // KPMG [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/evolving-banking-regulation/Documents/evolving-banking-regulation-ema-2014-v3-fs.pdf>
15. Финансовые рынки и институты // Coursera [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://coursera.org/>
16. Basel III Capital and Liquidity Standards – FAQs // Moody's Analytic [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.moodyanalytics.com/~media/Insight/Regulatory/Basel-III/Thought-Leadership/2013/2013-18-10-Basel-III-Capital-and-Liquidity-Standards-FAQ.ashx>
17. The gated globe special report // The Economist. – 2013. – Oct 12th. – P. 7.
18. Understanding the Cypriot bank crisis // Times of Malta [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.timesofmalta.com/articles/view/20130331/local/Understanding-the-Cypriot-bank-crisis.463528>
19. Special report international banking // The Economist. – 2014. – May 10th – May 16th – P 1-16.